

JAAKKO ILVESSALO: *Suomi ja Weimarin Saksa*. (Väitöskirja.) WSOY, Helsinki—Porvoo, X + 179 sivua, karttaliite.

Suomen ulkopoliitiikan historian tutkimus on vasta alullaan — kuten oikeastaan uusimman historiamme perusteellinen tutkimus kokonaankin —, joten jokaista uutta lisää tähän kirjallisuuteen on tervehdittävä ilolla. Jatkaen Pakaslahden ja Nurmion viitoittamaa linjaa on Jaakko Ilvessalo väitöskirjassaan käynyt pohtimaan Suomea ja Weimarin Saksaa ulkopoliitiikan kentässä. Esipuheessa tekijä asettaa itselleen ohjelman, joka sisältää useitakin eri kohtia; pääkohteena on Suomen Saksan-politiikan vv. 1918—33 tarkastelu, mihin sitten on liitetty »epävirallisempi» Saksaan suhtautuminenkin; täydennystä kuvaan on hankittu ottamalla esille myös Saksan Suomen-politiikka. Ohjelma on siis ilmeisen täydellinen, mutta Ilvessalo on joutunut kulkemaan niin suuressa määrin suomalaisille neitseellisillä tutkimusalueilla, että hän on pitänyt aiheellisena myös selvittää perusteellisesti sekä Weimarin Saksan vaiheita että yleistäkin kansainvälispoliittista taustaa. Tästä ei olisi muuten mitään muuta kuin hyvää sanottavissa, ellei teoksen suppeus pakottaisi toteamaan epäolennaiselle nyt uhratun ilmeisesti liikaa tilaa. Kun samalla ehkä historiantutkimuksen keskeisin tehtävä, motivaatioiden etsintä toiminnoille, on jäänyt kokonaan syrjään, on Ilvessalon tutkimuksen pääansio hyvässä yleiskatsauksellisuudessa. Väitöskirja liittyy ns. deskriptiivisen historiantutkimuksen perinteeseen myös siinä, että se rakentuu pääasiassa kronologisen disposition pohjalle; probleemat hajoavat näin sirusiksi ja — lukuunottamatta loppuyhteenvedon antamaa suhteellisen ylimalkaista tukea — on lukijan itsensä ponnistettava varsinaisten oivallusten omaksumisessa; Ilvessalo ei »väitä» itse juuri mitään.

Tutkijana Ilvessalolta ilmeisesti puuttuu silmää ja korvaa tarkimpien ja hienimpien diplomaattisten finessien havaitsemiseen. Hän sanoo mm. Carl Enckellin muistelmissaan esittäneen saksalaisten joukkojen maastapoistumisesta tietoja, jotka ovat ristiriidassa Saksan lähettilään, vapaaherra von Brückin Enckellin asenteesta antaman raportin kanssa. Viimeksi mainittu ilmoitti Berliiniin, että ulkoministeri oli vakuuttunut, ettei kukaan uuden, Ingmanin hallituksen jäsenistä ajattelisikaan sanoa saksalaisille »geh» (millä sanonnalla on selvä »antaa laputtaa»-vivahdus); Enckell taas sanoo vastanneensa von der Goltzille, että »Suomen hallituksen on pakko kehottaa saksalaisia joukkoja kiirehtimään kotimatkaansa». Edellinen epädiplomaattinen tapa olisi sisällöllisesti tosin ollut jota-

kuinkin samaa kuin jälkimmäinen, mutta »vanhan koulun miehenä» Enckell toki osasi käyttäytyä tahdikkaasti. Samoin näyttää Ilvessalolta jääneen huomaamatta Mannerheimin elintarve-avusta jouluaattona 1918 antaman lausunnon muodollinen hienous: » — — — ovat antaneet minun tuoda mukani lupauksen — — —»; Mannerheim ei suinkaan ole formuloinut asiaa niin omahyväisesti, kuten mm. kiitoksenkipeä Holsti asian käsitti, vaan varsin pyöreästi, koska pääasia ei suinkaan ollut se, kuka oli avunlupauksen hankkinut, vaan se, että apua saatiin. Tällaisia pikku esimerkkejä voisi poimia lähes loputtomiin; suhteellisen positiivista kokonaiskuvaa ne eivät kuitenkaan pahemmin riko.

Virallinen vastaväittäjä on jo arvostelussaan kiinnittänyt huomiota siihen seikkaan, joka kenties on painavin huomautus Ilvessalon tutkimuksen tuloksia vastaan. Tarkoitin »ulkopolitiikantekijöiden» henkilöllistä esittelyä ja analyysiä; tämä ei koske yksinomaan Suomen poliitikkoja, vaan myös Saksan johtavia miehiä. Lähdekriittiseltä kannalta olisi myös ollut aiheellista alistaa Suomen Saksan- ja Saksan Suomen-lähettiläät jonkinlaiseen luotettavuusanalyysiin; alkulähteisiin perehtymätönkin on havaitsevinaan tiettyjä »virtauksia» mm. Saksan Suomen-lähettiläiden valinnassa, joita Ilvessalo ei kuitenkaan näytä saavan esiin. Toisaalta — nojatessaan paljossa Rudolf Holstin kokoelmaan — Ilvessalo näyttää myös näiltä osin rakentavan ainakin osittain epäluotettavan materiaalin varaan; niin vahvoin sym- ja antipatioin varustetun miehen kuin ministeri Holstin kirjallisen jäämistön ja muistelmien käyttö näyttäisi edellyttävän vieläkin suurempaa varovaisuutta.

Ilvessalon väitöskirjan sivumäärä jo osoittaa, että hän on pyrkinyt sanonnassaan suppeuteen, mikä tässä teoksessa yhtyy myös merkittävään asiallisuuteen. Erityinen kiitos on tekijälle annettava siitä, että hän ei ole ryhtynyt »herkuttelemaan» kaikilla niillä pikkupikanteilla seikoilla, joita lähteissä olisi yllin kyllin tarjolla. Lähdeluettelo on valitettavasti teknillisessä suhteessa heikko, jopa virheellinen; kirjallisuusluettelo taas vaikuttaa yllättävän niukalta. Tieteelliseen esitykseen olisi varottava ottamasta mukaan sellaisia panegyrioita kuin Kai Donnerin Mannerheim-elämäkerta, kun taas toisen Donnerin, Ossian D:n muistelmateos »Ätta år», vaikkakin rajoitettuna painoksena ja »salaisena» ilmestynyt, olisi ollut lähteisiin todella tarpeellinen lisä. Henkilöhakemistossa näkyvät kirveen jäljet.

Kuten jo alussa huomautin, on Ilvessalon tutkimusta kuitenkin tervehdittävä ilolla, onhan se ulkopoliittisen tutkimuksemme ensimmäisiä »kesälintuja». Sen virheet ja puutteet johtuvatkin lähinnä juuri siitä, että se uurttaa uutta uraa; ei ole olemassa mitään yleisesitystä, johon voitaisiin viitata, vaan selvitystä joudutaan laajentamaan ohi ja yli olennaisen rajojen. Historialliseen perushankintaohjelmaan olisikin kiireimmiten liitettävä Suomen ulkopoliittikan yleisesityksen laatiminen itsenäistymisestä vaikkapa »syys-halloyhin» saakka.

Tämä ei kuitenkaan saisi riittää. Eräs Ilvessalon lähdeviittaus (s. 117; sinänsä se aiheuttaa tekijän oikeutetun tukistamisen, onhan toki ilmoitettava, missä lähde on, eikä missä se joskus on ollut) paljastaa ulkopoliittisen tutkimuksen kotimaisten lähteiden tragikoomillisen tilan, kun Valtionarkistossa virkaintoisuus on johtanut jopa yksityiskoelmiin kuuluvien raporttikopioiden ym. aineksen »pimentämiseen». Asiakirjojen julkisuuslaki, josta tuli »laki julkisten asiakirjojen salaisuudesta», näyttää käytäntöön sovellettuna selvältä »sudelta». Mutta ei yksin lainmuutos riitä. Olisi kiireimmiten asetettava virallinen komissio tai komitea, jonka tehtäväksi olisi annettava ulkopoliittisen Suomea koskevan lähdeaineiston julkaiseminen; on koomillista, kun osaa Suomessa salaiseksi julistetusta aineistosta voi vapaasti käyttää esim. venäjänkielisinä käännöksinä neuvostoliitto-

---

laisissa lähdejulkaisuissa! Liiallinen salaileminen aiheuttaa pian sen käsityksen, että meillä todella olisi jotain syytä siihen. Ilvessalon tutkimus kuitenkin osoittaa, että 30—40 vuoden takaisessa materiaalissa tuskin on mitään tulenarkaa.

Yrjö Blomstedt